Інна Біневич
Олександра Єременко
Крістіна Тороп

ПІДПРИЄМНИЦТВО І ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

підручник інтегрованого курсу
для осіб з особливими освітніми потребами (F 70)

9 клас

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Чернівці
МПП «Букрек»
2026

УДК 334.72:336](075.3)
Б 62

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 20.03.2026 № 497)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Підручник розроблено відповідно до модельної навчальної програми
«Підприємництво і фінансова грамотність» для 9–10 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку (авт. Біневич І.В., Тороп К.С.)

Біневич І. В., Єременко О. А., Тороп К. С.
Б 62 Підприємництво і фінансова грамотність : підручник інтегрованого курсу для осіб з особливими освітніми потребами (F 70). 9 клас. — Чернівці : МПП «Букрек», 2026. — 88 с. : іл.

ISBN 978-966-997-300-9

УДК 334.72:336](075.3)

Інтерактивний електронний додаток до підручника розміщено за покликанням:

https://lms.e-school.net.ua/courses/course-v1:Bukrek+Fin1+25.11.2025/course/

ISBN 978-966-997-300-9

© Біневич І. В., Єременко О. А., Тороп К. С., 2026
© МПП «Букрек», 2026

Зміст

Передмова 12

РОЗДІЛ 1
Знайомство з новим курсом

§1. Що таке підприємництво та фінансова грамотність? 7

РОЗДІЛ 2
Гроші, їхня історія, види та функції

§2. Історія виникнення та еволюція грошей 12
§3. Національна валюта України. Номінали монет та банкнот. Елементи захисту гривневих банкнот 17
§4. Функції грошей та основні правила користування грошима 24
§5. Альтернативний вид грошей — платіжні картки 28
§6. Гроші на мапі світу. Валюта 32

РОЗДІЛ 3
Сімейний бюджет

§7. Звідки в сім'ї беруться гроші. Поняття та класифікація надходжень 37
§8. На що в сім'ї витрачають гроші. Поняття та класифікація витрат 41

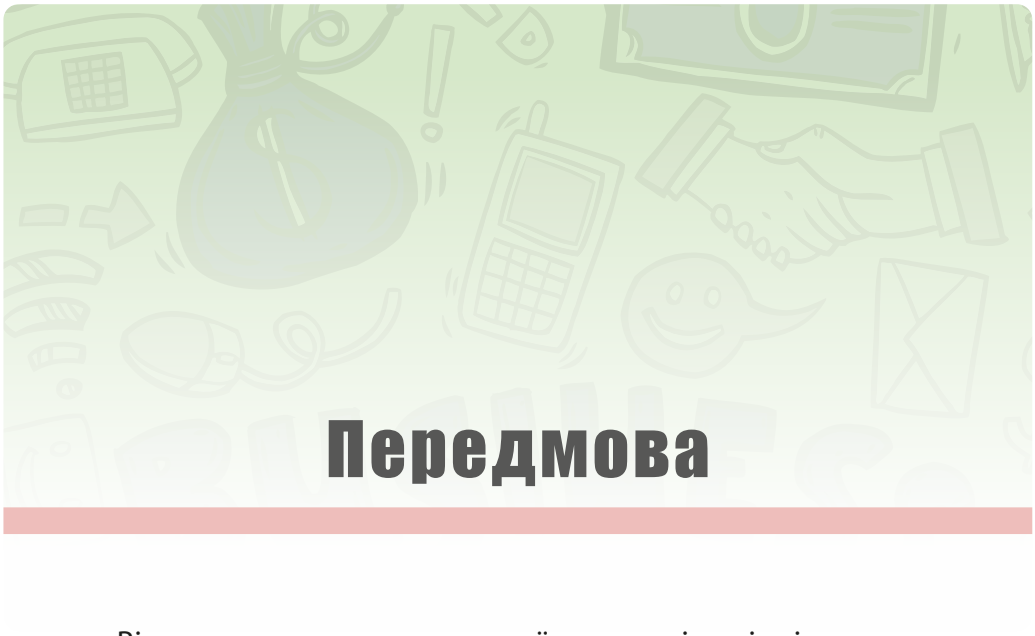
§9. Потреби та інтереси родини 46
§10. Планування сімейного бюджету 49

РОЗДІЛ 4
Банки та банківські послуги

§11. Банки та банківська система 55
§12. Види банківських послуг 59
§13. Рахунки в банках та їх види 62
§14. Контроль за операціями та залишком коштів на рахунку 66

РОЗДІЛ 5
Фінансова безпека та шахрайство

§15. Поняття «фінансове шахрайство» 70
§16. Крадіжка персональних даних 76
§17. Шахрайство онлайн 80
§18. Інші різновиди шахрайства: розіграші, лотереї та кредит на чуже ім'я 84

Передмова

Вітаємо на початку захопливої подорожі у світ підприємництва та фінансової грамотності! Цей підручник створено спеціально для того, щоб допомогти тобі навчитися основ управління фінансами, розвинути навички, які можуть бути корисними в повсякденному житті, та відкрити для себе можливості, які надає світ.

Чому важливо бути фінансово грамотними?

Фінансова грамотність є однією з ключових навичок, яка допомагає кожній людині ухвалювати правильні рішення в повсякденному житті. Уміння керувати грошима, планувати бюджет, заощаджувати для придбання важливих речей чи послуг — це навички, які корисні в будь-якому віці. Підприємництво розвиває креативність, вміння розв'язувати проблеми, працювати в команді та не боятися брати на себе відповідальність.

Що ти дізнаєшся під час вивчення цього предмета?

Ти ознайомишся з базовими поняттями підприємництва і фінансів. Вивчиш, що таке гроші і як вони працюють, навчишся складати простий

бюджет і зрозумієш, як заощаджувати на мрії. Ти дізнаєшся про основи бізнесу, різні види підприємницької діяльності.

Як працювати з підручником?

Матеріал у підручнику поділено на розділи, кожен з яких присвячений певній темі. Ми намагалися зробити пояснення якомога зрозумілішими й додати багато прикладів та ілюстрацій, щоб кожна тема була легкою для засвоєння. У кожному розділі ти знайдеш прості завдання і практичні вправи, які допоможуть закріпити отримані знання.

Ми сподіваємося, що підручник стане твоїм надійним другом і помічником у вивченні підприємництва та фінансової грамотності. Нехай ця подорож буде цікавою і корисною, а отримані знання допоможуть у досягненні цілей і втіленні мрій!

Бажаємо успіху!

Умовні позначення:

Словничок

Поміркуй

Робота в зошиті

Робота з малюнком

Перевір себе

Скарбничка знань

Інтерактивні вправи

Мозковий штурм

Завдання підвищеної складності

РОЗДІЛ 1
Знайомство з новим курсом

§1. Що таке підприємництво та фінансова грамотність?

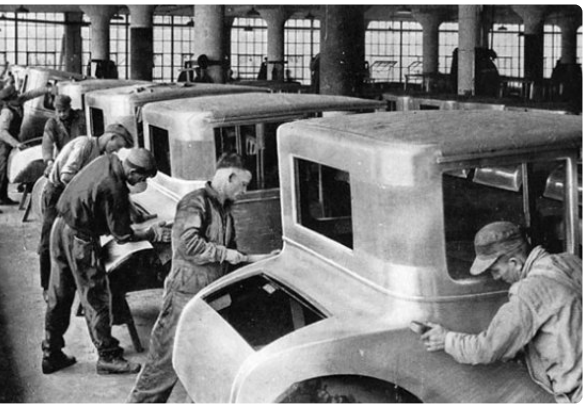
Словничок

Підприємництво, підприємці, фінансова грамотність.

Підприє́мництво — це вміння створювати нові продукти чи послуги, які приносять дохід.

Підприє́мці — це люди, які займаються власною справою: відкривають магазини, кав'ярні, створюють нові ігри чи іграшки та інше. Вони також працюють над тим, щоб інші люди захотіли купити їхні товари або послуги. Підприємці часто креативні, винахідливі й не бояться пробувати щось нове.

Підприємництво в певних формах існувало в різні історичні періоди. У Давньому Римі та Греції підприємці організовували торгівлю та виготовляли певні товари.

Завод автомобільної промисловості Генрі Форда

Під час промислової революції з'явилися великі підприємці, які створювали фабрики та розвивали масове виробництво. Наприклад, Генрі Форд впровадив конвеєрне виробництво автомобілів, що зробило їх доступними для широких верств населення.

Сьогодні підприємництво охоплює різноманітні галузі: від технологій та інтернет-бізнесу до соціального підприємництва, яке спрямоване на розв'язання соціальних проблем.

Основні види підприємництва

Малий бізнес — це форма підприємницької діяльності, якою займаються невеликі компанії. Для малого бізнесу характерні обмежена кількість працівників/працівниць та невисокі прибутки. Це, наприклад, кав'ярні, невеликі магазини, майстерні.

Приклади невеликих компаній

Середній бізнес — бізнес, який має більший рівень доходу і розвивається, однак не є великою корпорацією. Сюди належать регіональні мережі магазинів, невеликі виробничі підприємства.

Компанії, що є середнім бізнесом

Великий бізнес — великі корпорації та компанії, що працюють на національному або міжнародному рівні. Наприклад: Нова Пошта, Розетка, ПриватБанк.

Великі корпорації

Стартапи — це новостворені компанії, які працюють над інноваційними ідеями та впровадженням технологій. Мета стартапів — швидко зростати й залучати інвестиції.

Поміркуй

Який власний бізнес ти хотів би / хотіла б відкрити? Коротко опиши свою ідею.

Робота в зошиті

Придумай і намалюй логотип до своєї ідеї власного бізнесу.

Фінансова грамотність — це вміння вправно користуватися грошима. Це знати, звідки беруться гроші, як їх правильно витрачати, як заощаджувати на важливі покупки, наприклад, на улюблену іграшку або новий телефон. Бути фінансово грамотним означає вміти планувати витрати, щоб грошей вистачало на все необхідне і була можливість зробити заощадження на майбутнє.

Основні компоненти фінансової грамотності

Складати бюджет	Планувати доходи і витрати на певний період часу (тиждень, місяць, рік). Бюджет допомагає уникнути перевитрат і заощаджувати.
Заощаджувати	Відкладати частину доходів на майбутнє. Заощадження можна використати для непередбачених витрат або для досягнення великих фінансових цілей (наприклад, купити будинок або автомобіль).
Інвестувати	Вкладати гроші в різні активи (акції, облігації, нерухомість) із метою отримання прибутку. Інвестиції допомагають збільшити капітал і забезпечити фінансову незалежність у майбутньому.
Відповідально ставитися до кредитів	Кредити можуть бути корисними, якщо їх використовувати з розумом. Важливо розуміти умови кредитів, відсоткові ставки і терміни погашення, щоб уникнути проблем із боргами.
Займатися фінансовим плануванням	Ставити фінансові цілі (наприклад, накопичення певної суми до певного віку) і розробляти план їх досягнення.

Підприємці повинні бути фінансово грамотними, щоб ефективно планувати витрати, інвестувати кошти, уникати фінансових ризиків. Неправильне управління фінансами може призвести до банкрутства навіть успішного бізнесу.

Скарбничка знань

«Кодак» — відомий виробник фототехніки. Ця компанія була однією з перших у розробці цифрових фотоапаратів і технологій. Проте з часом не змогла адаптуватися до швидкого зростання ринку. «Кодак» зробила кілька невдалих інвестицій у нові

технології та продукти, які не принесли очікуваного прибутку. Це посилило фінансові труднощі компанії. Зниження продажів, високі витрати на збереження виробництв, невдале управління фінансами призвели до накопичення боргів і розпаду компанії.

Перевір себе

1. Що таке **підприємництво**?
2. Хто такі **підприємці**?
3. Які є основні види підприємництва?
4. Що таке **фінансова грамотність**?
5. Назви основні компоненти фінансової грамотності.

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Так чи ні? Прочитай речення. Визнач, де правда, а де ні.
3. Знайди слово, яке не підходить до інших.
4. Подивись на картинки та назви́, до якого виду бізнесу вони належать: малого, середнього чи великого.
5. Поміркуй і дай відповіді: правильно чи неправильно.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

РОЗДІЛ 2

Гроші, їхня історія, види та функції

§2. Історія виникнення та еволюція грошей

Словничок

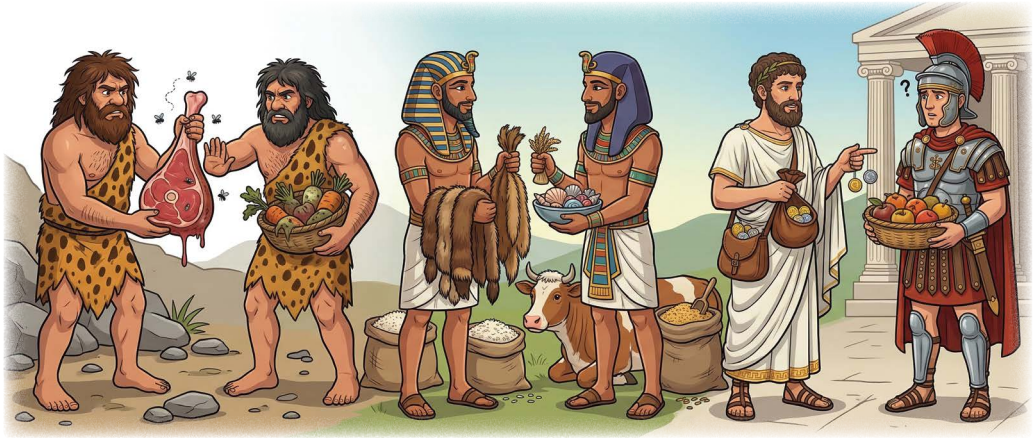
Гроші, бартер, нумізмат.

Гро́ші — це платіжний засіб, універсальний товар, за допомогою якого ми визначаємо вартість інших товарів та послуг.

У різні часи в окремих країнах люди використовували свої види грошей. Найпоширенішими формами грошей у різні епохи були деякі

товари, які мають природну цінність. Це, наприклад, худоба, зерно, хутро, рис, мушлі або каміння. Тобто люди обмінювали одні товари на інші. Такий обмін отримав назву **ба́ртер** і був поширеним способом торгівлі без використання грошей.

Проте бартер був незручним способом торгівлі, адже багато товарів недовговічні і їх потрібно було обмінювати негайно.

Скарбничка знань

У давнину своєрідними «грошима» в різних країнах були певні товари. В Індії це мушлі каурі. У Русі — хутро куниці. У Південній Америці — какао-боби. У Китаї — чай.

Поміркуй

Чому замість грошей у давні часи використовували певні товари?

Великим кроком уперед стала поява металевих грошей, таких як золото і срібло. У них були значні переваги перед попередніми формами грошей. А саме стійка вартість, їх можна було зберігати і носити із собою, ділити на дрібніші одиниці. З часом з'явилися перші монети зі злитків

металу, що полегшило торгівлю та робило її більш зручною. Завдяки високій зносостійкості металевих монет їхнє часткове пошкодження або стирання зображення не призводило до значної втрати вартості.

Давньогрецька монета

Монета Стародавнього Риму

Скарбничка знань

За словами **нумізма́тів** *(людей, які займаються вивченням та колекціонуванням грошей, зокрема монет)*, кругла форма монети — це своєрідний захист від підробки. Без верстата ідеальне коло зробити проблематично. Такі монети зручні, не рвуть гаманці та кишені й майже не псуються. До того ж на їхнє виробництво потрібно менше металу, ніж на монети інших форм.

Мідна пластина для друкування паперових грошей

Перші паперові гроші з'явилися в Китаї. Купцям було незручно перевозити великі суми в монетах і розплачуватися ними під час укладання торговельних угод. Такі гроші були значно легшими, ніж злитки з металу, і користуватися ними було зручніше. Їх друкували на аркушах папірусу досить великого розміру — як нинішній листок формату А4. Паперові гроші швидше нагадували сертифікати, ніж банкноту певного номіналу. На них наносили певні знаки, ставили печатку і вказували, яка сума грошей є у купця.

З розвитком банківської системи виникли безготівкові гроші, які існують лише у вигляді записів на банківських рахунках. Це дозволило

значно спростити великі фінансові операції та гарантувати більшу безпеку зберігання грошей.

Сьогодні ми використовуємо різні форми грошей: від монет і банкнот до електронних коштів та криптовалюти. Протягом віків гроші постійно змінювалися. І навіть у наш час цей процес не можна вважати завершеним.

Електронні гроші та криптовалюта — це цифрові гроші, які існують тільки в інтернеті. Їх не можна потримати в руках, як звичайні гривні чи монети, але ними можна розраховуватися онлайн. Такі гроші захищені спеціальними комп'ютерними програмами, і їх не контролює жоден банк. Люди можуть купувати, продавати або зберігати криптовалюту в електронному гаманці.

Відбиток, зроблений із мідної пластини

Робота з малюнком

Розглянь малюнки та розкажи про еволюцію грошей. Доповни «ланцюжок» своїми ідеями.

Перевір себе

1. Що таке **гроші**?
2. Як називається обмін одного товару на інший товар?
3. Назви найпоширеніші форми товарних грошей.
4. З яких дорогоцінних металів виготовляли перші монети?
5. Де з'явились перші паперові гроші?
6. Назви форми сучасних грошей.

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Покрути колесо та дай відповідь на запитання, що випало.
3. Виконай творче мінізавдання, яке тобі випаде.
4. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

§3. Національна валюта України. Номінали монет та банкнот. Елементи захисту гривневих банкнот

Словничок

Гривня, монета, банкнота, аверс, реверс.

Національна валюта України називається **гри́вня**. На письмі скорочено позначаємо «**грн**».

На українських землях карбування власних грошей започаткував київський князь Володимир Великий. Вони називалися златниками та сріблениками, оскільки виготовляли їх відповідно із золота і срібла. На цих монетах збереглися зображення тризуба як символа київських князів.

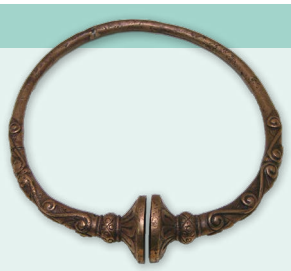
Златник

Сріблениk

Скарбничка знань

Слово «**гривня**» походить від назви давньої прикраси з дорогоцінного металу. **Гривна** мала вигляд обруча, її носили на шиї вожді та знать.

Зі здобуттям Україною незалежності надзвичайно важливим було створення національної грошової системи. Уже 10 січня 1992 року Національний банк увів в обіг купони багаторазового використання — купонокарбованці. А з 12 листопада 1992 року єдиним засобом платежу України в готівковому і безготівковому обігу став український карбованець. Гривня була введена в обіг 2 вересня 1996 року, замінивши карбованець.

Скарбничка знань

Під час голосування за введення національної валюти депутати Верховної Ради пропонували назвати нову купюру «куна». Згодом цю назву використали хорвати. Був також варіант назвати валюту «український долар». Проте все ж обрали назву «гривня».

Моне́та — грошовий знак, виготовлений із металу методом карбування, певної форми, ваги та номіналу. Переважною монетною формою є коло, однак монети деяких держав карбують у вигляді багатогранників або інших форм.

Сьогодні в Україні ми використовуємо монети номіналом 50 копійок та 1, 2, 5, 10 гривень.

Номінали українських монет

Банкно́та (купюра) — грошовий знак, виготовлений із паперу, щільної тканини, металу або пластику, здебільшого прямокутної форми.

Гривня існує в банкнотах номіналом 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 200, 500 та 1000 гривень.

У межах оновлення грошового обігу в Україні Національний банк України поступово вилучає з обігу банкноти номіналом 1, 2, 5 і 10 гривень. З березня 2026 року паперові гроші цих номіналів вже не є платіжним засобом і до 2029 року мають бути повністю замінені металевими монетами.

Заміна паперових грошей на монети

Таке рішення було прийняте з економічних причин. Монети мають значно довший строк використання (у кілька разів більший, ніж паперові банкноти), вони менше зношуються та не потребують частого друкування. Це дозволяє державі зменшити витрати на виготовлення й обслуговування готівки.

Поступова заміна відбувалася без різких змін для населення: спочатку нові монети вводилися в обіг паралельно з паперовими грошима, а з часом банкноти вилучалися. Усі розрахунки в гривнях залишилися чинними, змінилася лише форма грошових знаків.

Дизайн українських купюр

Банкноти мають дві сторони: основна, **лицьова**, сторона називається **аверс**, а **зворотна** сторона купюри має назву **реверс**.

На лицьовій стороні купюри двадцять гривень зображений Іван Франко, видатний український письменник, учений, перекладач, громадський діяч. На зворотній стороні — Львівський оперний театр.

На аверсній стороні банкноти п'ятдесят гривень зображений портрет одного з найвидатніших українських діячів — історика і політика Михайла Грушевського. На реверсному боці банкноти — будинок Центральної Ради, яка свого часу була українським парламентом, оточений з обох боків фігурами селянки зі снопом та робітника.

На аверсній стороні стогривневої банкноти зображений геніальний український письменник та громадський діяч Тарас Шевченко, а біля портрета подано уривок його твору: *«Свою Україну любіть, любіть її… Во время люте, В останню тяжкую минуту, За неї Господа моліть»*. На реверсній стороні зображено червоний корпус Київського національного університету, який носить ім'я Тараса Шевченка.

На аверсі банкноти двісті гривень зображений портрет видатної письменниці, перекладачки та громадської діячки Лесі Українки. На реверсі — замок Любарта, волинського та галицького князя, в Луцьку. Це один із найбільших, найдавніших і найкраще збережених в Україні замків.

На аверсі банкноти п'ятсот гривень зображений філософ Григорій Сковорода. Поруч — фонтан із цитатою з твору філософа: *«Нерівна всім рівність»*. На реверсі банкноти — зображення Києво-Могилянської академії.

На банкноті одна тисяча гривень зображений український науковець і філософ Володимир Вернадський. На зворотному боці — Академія наук України.

1000 гривень — це найбільша українська купюра.

Скарбничка знань

У 2008 році українська гривня була визнана однією з найкрасивіших валют у світі.

Робота з малюнком

Розглянь малюнки банкнот і пригадай, які постаті на них зображені.

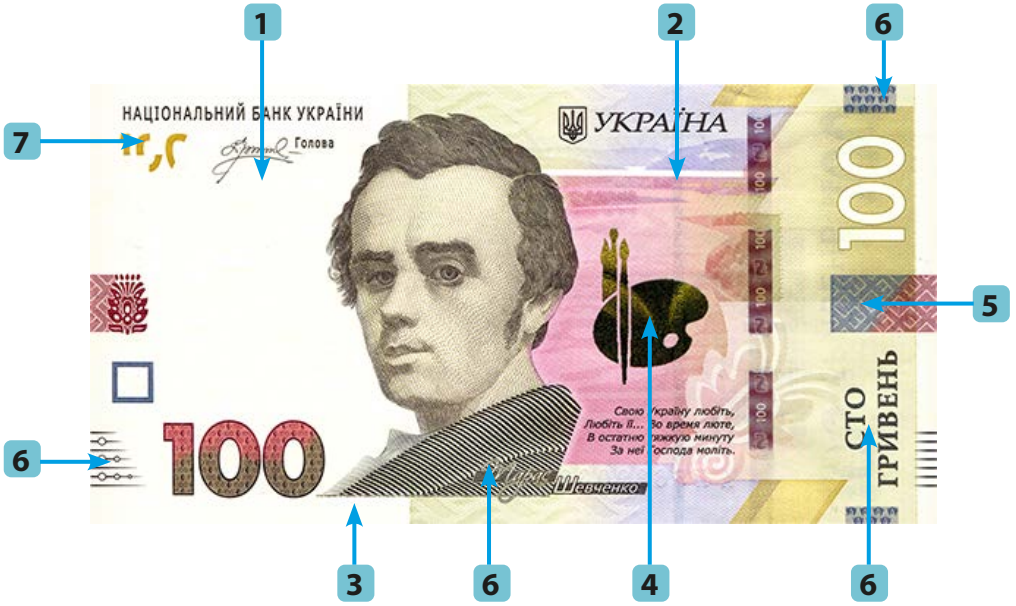

Елементи захисту банкнот

Для гарантування безпеки та захисту від підробок банкноти мають спеціальні елементи захисту.

1. **Водяні знаки**: зображення, яке видно лише при перегляді банкноти на світлі.
2. **Захисна стрічка**: смужка всередині банкноти, видима на світлі.
3. **Мікротекст**: дуже дрібні написи, що важко підробити і які видно лише під лупою.
4. **Оптично-змінний елемент**: зображення або елемент, який змінює колір чи вигляд під різними кутами освітлення.
5. **Латентне забарвлення**: зображення цифрового позначення номіналу.
6. **Рельєфний друк**: частини банкноти, відчутні на дотик рук.
7. **Наскрізний елемент**: зображення цифрового позначення номіналу.

Для перевірки банкноти на справжність використовують **інфрачервоне** та **ультрафіолетове** світло.

Ці елементи захисту допомагають забезпечити надійність і довіру до національної валюти України.

Поміркуй

Чи погодишся ти розміняти банкноту в 200 гривень, на якій не проглядають водяні знаки? Чому?

Перевір себе

1. Яка національна валюта України?
2. Назви номінали монет національної валюти України.
3. Назви номінали банкнот національної валюти України.
4. Що таке **аверс** та **реверс**?
5. Які захисні елементи банкнот ти знаєш?

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Встанови відповідність між поняттям та його характеристикою.
3. Виконай творче мінізавдання, яке тобі випаде.
4. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

§4. Функції грошей та основні правила користування грошима

Незалежно від форми гроші традиційно виконують чотири основні функції.

Функції грошей

1. Засіб вимірювання вартості

Гроші служать універсальним засобом вимірювання вартості товарів і послуг. Завдяки грошам ми можемо порівнювати ціни різних товарів та послуг і робити вибір щодо їх купівлі.

Наприклад, ти заходиш до магазину за морозивом та бачиш великий вибір товарів різної вартості. Ти оцінюєш їхню вартість та свою купівельну спроможність і після цього вирішуєш, що придбати.

2. Засіб обігу

Гроші полегшують процес обміну товарів і послуг. Замість бартерного обміну, коли потрібно знайти когось, хто хоче обміняти свій товар на ваш, ми використовуємо гроші. З їхньою допомогою купуємо те, що нам потрібно, і продаємо те, що ми маємо.

Наприклад, ти приходиш до перукаря / перукарки, щоб зробити гарну зачіску. Але не пропонуєш йому / їй свою іграшку, малюнок або те, що вмієш добре робити, а платиш за послугу гроші.

3. Засіб накопичення багатства

Гроші дозволяють нам накопичувати певні суми і зберігати їх на майбутнє. Ми можемо відкладати частину доходу у вигляді грошей, щоб потім використати їх для великих покупок або інвестицій.

Наприклад, ти хочеш купити новий телефон. Тобі потрібно відкладати частину кишенькових грошей протягом певного часу, поки не назбирається необхідна сума.

4. Засіб обліку (доходи та витрати)

Гроші допомагають вести облік доходів і витрат. Ми можемо легко відстежувати, скільки заробляємо і скільки витрачаємо. Це дозволяє планувати бюджет і ставити фінансові цілі.

Більшість родин щомісяця отримують певний дохід (заробітна плата, пенсія, стипендія, соціальна допомога тощо). Залежно від суми доходу плануються витрати на продукти, комунальні послуги, розваги та подальші фінансові цілі.

Наприклад, ти отримуєш кишенькові гроші від батьків або заробляєш на підробітках і записуєш ці суми в мобільний додаток. Коли ти фіксуєш свої витрати на похід у кіно, кафе з друзями або нові кросівки, ти бачиш реальну картину: чи вистачить тобі залишку грошей на квиток на концерт у кінці місяця, чи варто трохи обмежити витрати зараз.

Гроші виконують багато важливих функцій у нашому житті. Вони допомагають визначати вартість товарів і послуг, обмінювати їх, накопичувати кошти, вести облік доходів і витрат, погашати борги. Без грошей наше економічне життя було б набагато складнішим і менш зручним.

Поміркуй

Який спосіб обміну товарами та послугами вигідніший і зручніший: у формі бартеру чи з використанням грошей? Чому?

Основні правила користування грошима

1 Отримавши банкноти, перевіряй наявність на них елементів захисту.

2 Перераховуй отримані гроші одразу біля каси чи банкомату.

3 Не зберігай великі суми грошей у готівці.

4 Завжди проси чек, купуючи товари і послуги.

5 Веди облік своїх грошей.

6 Утримуйся від емоційних і спонтанних покупок, особливо в інтернеті.

7 Частину зароблених грошей заощаджуй на майбутнє.

Перевір себе

1. Які функції виконують гроші?
2. У чому полягає така функція грошей, як накопичення багатства?
3. Навіщо вести облік доходів та витрат?
4. Які основні правила користування грошима?

Інтерактивні вправи

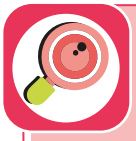
Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Розглянь малюнок. Вибери правильну відповідь.
3. Виконай творче мінізавдання, яке тобі випаде.
4. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

§5. Альтернативний вид грошей — платіжні картки

Словничок

Готівкові кошти, безготівкові кошти, платіжна картка, дебетові та кредитні картки.

У сучасному світі ми користуємося традиційними **готівковими кошти**. Це банкноти і монети певної держави чи групи держав, які є законним платіжним засобом. Проте також існує ще один зручний вид грошей — безготівкові кошти.

Безготівкові кошти — це кошти на рахунках у банках, які також є законним платіжним засобом. Тобто якщо ми внесемо кошти готівкою в касу банку, банк зарахує аналогічну суму у формі безготівкових коштів на наш рахунок. Перевірити зарахування чи списання з рахунку ми зможемо за допомогою **платіжних карток**. Вони стали невід'ємною частиною нашого повсякденного життя і гарантують безпечні та зручні способи здійснення фінансових операцій.

Поміркуй

Де люди, як правило, зберігають готівкові гроші? Де люди можуть зберігати безготівкові гроші?

Платіжна картка — це пластикова картка, яку видає банк і яку ми використовуємо для здійснення платежів. Українські банки випускають для споживачів платіжні картки, які можна використовувати для здійснення низки операцій.

Існує кілька видів платіжних карток:

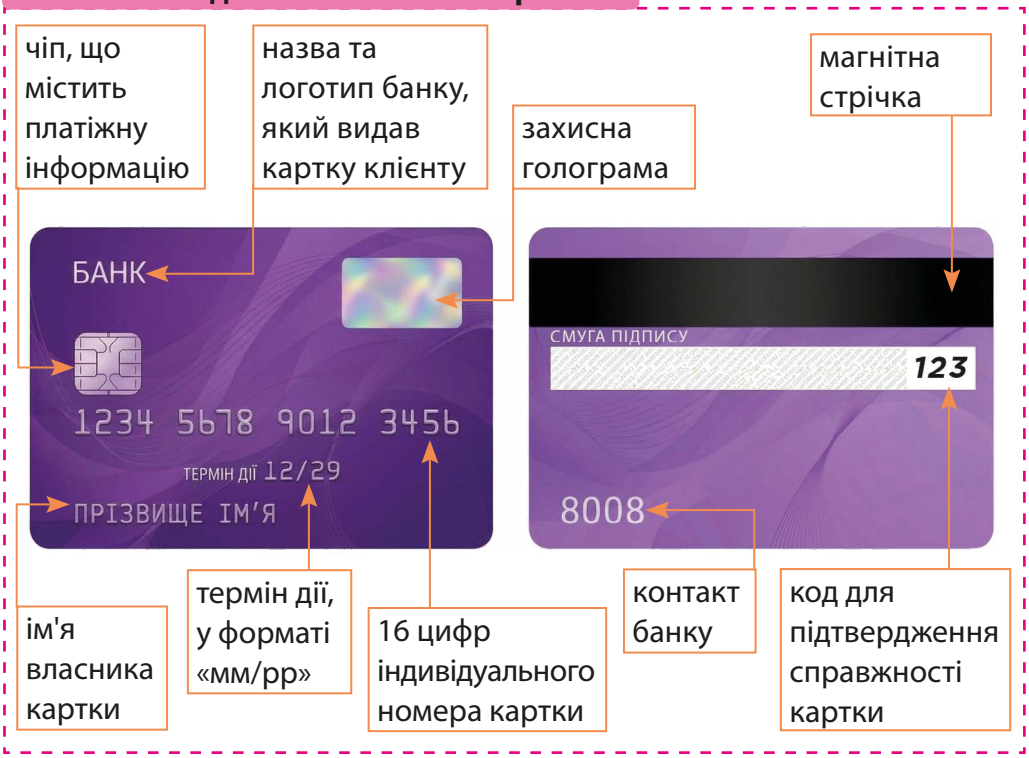
Дебетові картки: дають змогу витрачати гроші, які вже є на вашому банківському рахунку.

Кредитні картки: дають змогу позичати гроші в банку на певний термін, які ми зобов'язуємося згодом повернути. Такі картки надають

можливість використовувати кошти, яких наразі немає на нашому рахунку, що може бути корисним у разі непередбачених витрат.

Водночас поширені платіжні картки, які поєднують у собі риси дебетової та кредитної картки. Людина може користуватися як власними коштами, так і коштами, які надає банк у кредит.

З чого складається платіжна картка?

Платіжні картки легкі та зручні у використанні. Замість носити з собою велику кількість готівкових коштів, ми можемо просто використовувати картку для покупок та платежів.

Банки дедалі активніше стали випускати інклюзивні картки. Це стандартні банківські картки, якими можна здійснювати звичні розрахунки. Проте вони оснащені рельєфними позначками шрифтом Брайля та фігурною виїмкою на бічній стороні для полегшення пошуку в гаманці.

Платіжна картка

Поміркуй

Які переваги та недоліки мають платіжні карти?

Картки мають спеціальні елементи захисту, такі як PIN-коди, чіпи, а також можливість блокування в разі втрати чи крадіжки. Це все зменшує ризик крадіжки грошей порівняно з готівковими коштами. Використання платіжних карток дозволяє швидко й легко здійснювати платежі як у магазинах, так і в інтернеті.

Банківську картку можна отримати навіть дітям у віці від 6 до 14 років, але за згодою батьків. Спочатку необхідно звернутися до банку для отримання платіжної картки. Картку буде видано разом із PIN-кодом для захисту. Завжди необхідно зберігати свою картку в безпечному місці та не розголошувати PIN-код стороннім особам. У разі втрати картки потрібно негайно звернутися до банку для її блокування.

Платіжні картки стали важливим інструментом у фінансовому житті багатьох людей. Вони забезпечують зручність, безпеку та швидкість транзакцій, роблять фінансові операції простішими й більш ефективними. Завдяки платіжним карткам ми можемо легко керувати фінансами та здійснювати покупки у будь-який час і в будь-якому місці.

Скарбничка знань

Ще 5000 років тому люди використовували глиняні таблички для запису боргів за покупки. Ці глиняні таблички можна вважати першими кредитними картками.

Перевір себе

1. Які бувають кошти?
2. Що таке **готівкові** та **безготівкові кошти**?
3. Що таке **платіжна картка**?
4. Які елементи захисту платіжних карток ти знаєш?
5. Які переваги платіжних карток над паперовими грошима?

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Виконай творче мінізавдання, яке тобі випаде.
3. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

§6. Гроші на мапі світу. Валюта

Словничок

Валюта, валютний курс.

Кожна країна має національну валюту, яку використовують для обміну товарів і послуг усередині країни та за її межами. Валюта є важливою частиною економіки і культурної спадщини кожної держави.

Валю́та (з італійської перекладається як «вартість») — це інша назва грошей, які друкує центральний банк держави. Валюта буває: **національною** (гроші нашої держави) та **іноземною** (гроші інших держав). Має вигляд паперових купюр і металевих монет.

Дізнаймося більше про деякі валюти різних країн світу.

Валюти різних країн світу

Назва валюти	Символ валюти	Країна, для якої валюта є національною	Міжнародний код	Зображення валюти
Гривня	₴	Україна	UAH	
Долар	$	США	USD	
Євро	€	Європейський Союз	EUR	

Назва валюти	Символ валюти	Країна, для якої валюта є національною	Міжнародний код	Зображення валюти
Фунт стерлінгів	£	Велика Британія	GBP	
Шекель	₪	Ізраїль	ILS	
Ліра	₺	Туреччина	TRY	
Злотий	zł	Польща	PLN	
Єна	¥	Японія	JPY	
Рупія	₹	Індія	INR	

Скарбничка знань

Долар є назвою грошей не тільки США, а й інших держав. Він є національною валютою Австралії, Багам, Бермуд, Брунею, Гонконгу, Еквадору, Зімбабве, Канади, Нової Зеландії, Панами, Пуерто-Рико, Сінгапуру, Тайваню, Ямайки й інших країн.

Євро ж користуються в країнах Європейського Союзу. Наприклад, у Австрії, Бельгії, Ірландії, Іспанії, Італії, Люксембурзі, Нідерландах, Німеччині, Португалії, Фінляндії, Франції, Греції, Естонії тощо. Мета введення євро — об'єднати для зручності гроші різних держав Європи.

Кожна валюта має свої унікальні характеристики та значення у світовій економіці. Валюти відображають економічну міць, стабільність і культурну спадщину своїх країн. Знання про різні валюти допомагає краще розуміти глобальні економічні процеси та взаємодію між країнами.

Валютний курс — це вартість грошей однієї держави, виражена в грошах іншої держави. Тобто це вартість національної валюти відносно іноземної. За допомогою валютного курсу можна визначити, скільки гривень треба віддати за долари або іншу валюту. В Україні офіційний курс гривні щоденно встановлює Національний банк України.

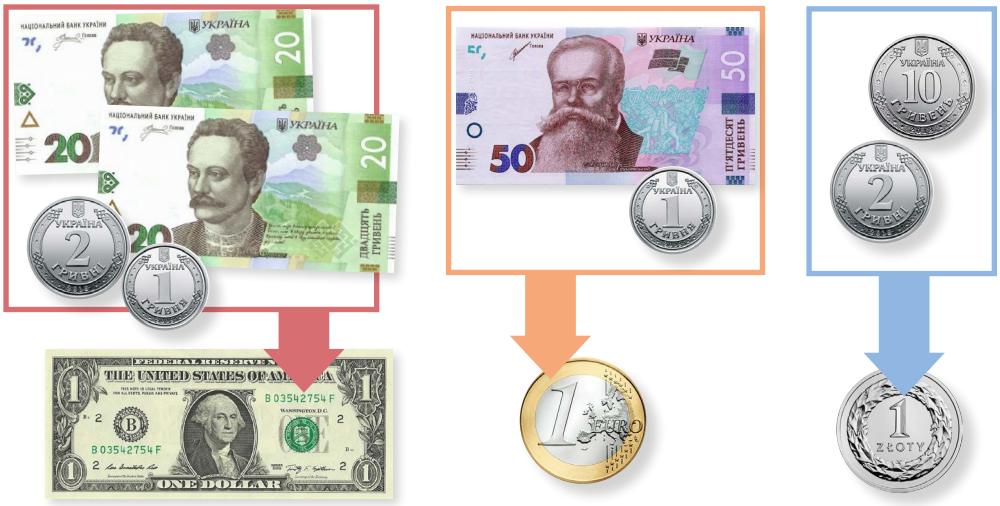
Для чого потрібно обмінювати гривню на іноземну валюту? Наведемо кілька прикладів.

По-перше, іноземна валюта може бути необхідна, якщо ти плануєш відвідати іншу країну та здійснювати там покупки.

По-друге, іноземна валюта потрібна підприємствам, які завозять іноземні товари в Україну. Вони повинні обміняти гривню на іноземну валюту, аби закупити ці товари за кордоном.

Робота з малюнком

Розглянь співвідношення гривні до різних іноземних валют, якщо 1 долар ≈ 43 грн, 1 євро ≈ 51 грн, 1 злотий ≈ 12 грн (станом на початок 2026 р.).

Поміркуй

Скільки якої валюти ти можеш купити, якщо маєш 1000 грн?

Для того щоб визначити, яку кількість доларів (євро, злотих тощо) ти зможеш придбати за 1000 грн, необхідно всю суму гривень поділити на вартість 1 долара (1 євро, 1 злотого тощо).

ОБМІН ВАЛЮТ

КУПІВЛЯ	міжнародний код	ПРОДАЖ
42.00	USD	43.00
51.00	EUR	51.50
11.90	PLN	12.45

Наприклад

Ти маєш 430 грн і плануєш купити долари. На табло в обміннику вказано, що вони продають долари по 43.00 грн. Порахуймо:

$$\frac{430}{43} = 10.$$

Отже, на ці гроші ти можеш придбати 10 доларів.

Перевір себе

1. Що таке **валюта**?
2. Якою буває валюта?
3. Які валюти інших країн світу ти знаєш?
4. Що таке **валютний курс**?
5. Для чого обмінюють гривню на іноземну валюту?

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Так чи ні? Прочитай речення. Визнач, де правда, а де ні.
3. Виконай творче мінізавдання, яке тобі випаде.
4. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

РОЗДІЛ 3
Сімейний бюджет

§7. Звідки в сім'ї беруться гроші. Поняття та класифікація надходжень

Словничок

Дохід, заробітна плата.

Гроші в родину надходять із різних джерел. **Дохі́д** (надхо́дження) — це всі фінансові ресурси, які отримує сім'я за певний період часу. Вони можуть бути **регулярними**, **тимчасовими** та **випадковими**.

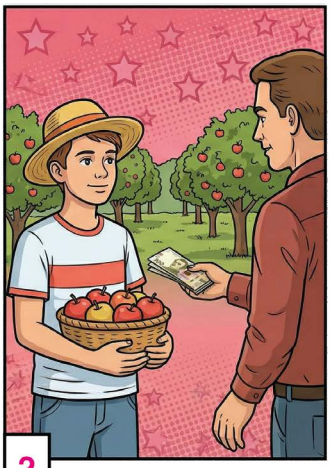
Класифікація надходжень

Регулярний дохід

1 Заробітна плата

Тимчасовий дохід

2 Підробіток

Випадковий дохід

3 Розіграш

До **регулярних** доходів належать насамперед ті, які ми отримуємо за трудову діяльність. Як, наприклад, **заробітна плата**. Це винагорода за працю, яку виконують батьки чи інші дорослі члени родини. Регулярними доходами є також пенсія, стипендія, регулярно одержувані відсотки за банківським вкладом, плата орендарів за квартиру, що здається. Словосполучення «регулярні доходи» не означає, що вони безкінечні. Можна втратити роботу й позбутися зарплати, втратити право на стипендію тощо.

До **тимчасових** доходів належать ті, які ми отримуємо за тимчасову роботу. Це, наприклад, участь у дослідницькому проєкті, сезонний підробіток на літніх або зимових канікулах, гонорар від творчої діяльності тощо.

До **випадкових** належать доходи, отримання яких неможливо передбачити. Це, наприклад, премія або виграш у лотерею. Випадкові доходи не можна спрогнозувати. Ми ж не можемо передбачити, виграємо в лотерею чи ні. Сюди також належать разові нерегулярні незаплановані підробітки. Зрозуміло, що під час планування свого бюджету розраховувати на випадкові доходи не доводиться.

Поміркуй

Що є регулярним джерелом доходів, а що тимчасовим?

Скарбничка знань

Найбільше власників великих виграшів у лотерею проживають у Київській, Одеській та Чернігівській областях.

Надходження сім'ї складаються з усіх вищеперелічених типів фінансових надходжень. Основне значення має заробітна плата. Проте додаткові джерела доходів можуть суттєво підвищити фінансову стабільність і добробут сім'ї. Важливо знати можливі джерела надходжень й вміти ефективно користуватися ними, щоб забезпечити стабільний фінансовий стан родини.

Поміркуй

Розглянь склад сім'ї та підбери для кожного члена родини відповідне джерело надходжень.

Родина Сидоренків

Дем'ян, 2 роки

Соломія, студентка

Марія, мати в декреті

Йосип, батько

Дідусь Роман

Заробітна плата

Стипендія

Пенсія

Соціальні виплати

Гонорар

Перевір себе

1. Що таке **дохід**?
2. Які є види фінансових надходжень?
3. Що називають регулярними, тимчасовими та випадковими джерелами доходів?
4. Що таке **заробітна плата**?
5. Які джерела доходу твоєї сім'ї?

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Розподіли доходи сім'ї за двома групами: постійні надходження та випадкові надходження.
3. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

§8. На що в сім'ї витрачають гроші. Поняття та класифікація витрат

Словничок

Видатки, щомісячні, змінні та сезоні витрати.

Зі збільшенням доходів люди можуть дозволити собі відповідно більше та різноманітніше витрачати кошти. Наприклад, частіше ходити до ресторану або в кав'ярню, купувати більше книг, подорожувати. Так люди можуть зробити життя більш якісним і різноманітним. У фінансово забезпечених людей є можливість задовольняти бажання інших людей, тобто займатися доброчинністю. Кошти, які потрібні людині для забезпечення щоденних потреб, називаються **вида́тками**, тобто витратами. Це гроші, витрачені на необхідні товари та послуги в процесі життя людини.

Робота з малюнком

Розглянь малюнки та визнач, де зображений сімейний дохід, а де видатки.

Син розбив вікно

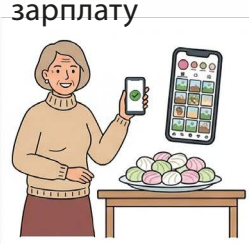
Тато отримав зарплату

Сім'я поїхала на море

Донька отримала стипендію

Бабуся продала зефір

Сім'я викликала електрика

Класифікація витрат

Гроші, які надходять у сім'ю, витрачають для забезпечення різноманітних потреб та задоволення бажань. Основні витрати можна розділити на кілька категорій.

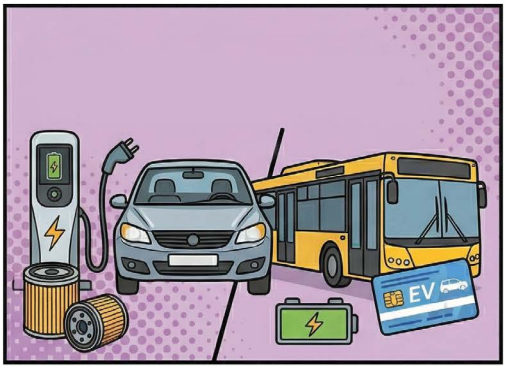
Щомісячні витрати — це регулярні витрати, які відбуваються кожного місяця.

Продукти харчування:
витрати на їжу та напої.

Житло:
витрати на оренду та комунальні послуги (електрика, вода, газ, опалення).

Транспорт:
витрати на бензин, обслуговування автомобіля або на проїзд у громадському транспорті.

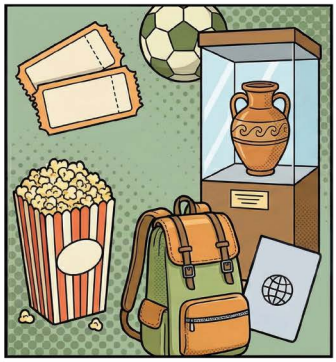

Медичне обслуговування:
витрати на ліки та регулярні відвідування лікарів.

Змінні витрати — це витрати, які змінюються від місяця до місяця залежно від потреб і обставин.

Одяг і взуття: купівля нових речей, ремонт та обслуговування.

Розваги і дозвілля: витрати на кіно, театри, музеї, спортивні заходи, подорожі, хобі тощо.

Побутові товари: мийні засоби, засоби особистої гігієни, меблі, побутова техніка.

Сезонні витрати — це витрати, які пов'язані з певними періодами року або святами.

Святкові витрати: подарунки, прикраси, святкові страви та інші витрати на свята.

Витрати на відпустку: подорожі та відпочинок під час літніх або зимових канікул.

Сезонний одяг: покупка зимового одягу та взуття або літніх речей.

Дуже важливо вміти контролювати свої надходження та витрати. Адже можна заробляти багато грошей, та не вміти їх правильно витрачати. А можна мати невеликий дохід, але жити гідно, якщо витрачати гроші ощадливо.

Скарбничка знань

Щоб насолодитися культурним та природним багатством України, не обов'язково мати кругленьку суму в гаманці. Ми можемо абсолютно безкоштовно відвідувати парки та сквери, пляжі, міські площі та історичні райони, музеї з безкоштовним входом, панорамні місця й оглядові майданчики, церкви та монастирі.

Поміркуй

Розділи сімейні витрати на основні категорії.

Відпустка

Книги

Комунальні послуги

Розваги

Щомісячні витрати

Змінні витрати

Сезонні витрати

Транспорт

Ліки

Інтернет

Продукти харчування

Одяг

Побутова хімія

Перевір себе

1. Що таке **видатки**?
2. Які основні категорії витрат ти знаєш?
3. Яка з категорій витрат вимагає найбільше вкладень?
4. Як ти можеш зменшити свої витрати?

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Розподіли витрати сім'ї за двома групами: обов'язкові витрати та необов'язкові витрати.
3. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

§9. Потреби та інтереси родини

Словничок

Фінансові ресурси, потреба, бажання.

Потреби

Бажання

Упродовж життя людина прагне задовольняти свої потреби та бажання. Для цього необхідні різноманітні товари та послуги. Звісно, не всі ми можемо виготовити або надати самотужки. Нам доводиться отримувати їх в інший спосіб — зазвичай купувати. Тому дуже важливим ресурсом є гроші.

Фінансові ресурси — це кошти, які має окрема людина або сім'я для задоволення своїх потреб і бажань.

Потре́ба — це те, що людині необхідно для виживання. Потреби є життєвою необхідністю. Незадоволення їх може призвести до серйозних проблем зі здоров'ям. Наприклад, потреба їсти та пити воду, спати, одягатися відповідно до сезону, вживати ліки, мати житло, певні предмети побуту та інше.

Бажа́ння — це те, що людина хоче мати, аби забезпечити собі комфортне життя. Бажання не є життєво важливими. Їх невиконання не має великого впливу на фізичний стан людини, але може призвести до розчарувань та негативно впливати на ментальне здоров'я. Речі, яких ми можемо бажати, — це, наприклад, коштовні прикраси, дорогий автомобіль, відпочинок на морі та інше.

Поміркуй

Прочитай список потреб та бажань, на задоволення яких потрібні гроші. Знайди серед них ті, які, на твою думку, важливі для твоєї родини, і ті, що важливі особисто для тебе.

- Комунальні послуги
- Мобільний телефон
- Автомобіль
- Продукти харчування
- Лікування
- Екскурсія
- Подарунок другові

- Одяг та взуття
- Навчання
- Солодощі
- Ремонт
- Новий телевізор
- Спортивне спорядження

Важливо для мене

Важливо для всієї родини

Робота в зошиті

Уяви, що в тебе є 1000 грн. На що ти хочеш їх витратити і чому? Накресли в зошиті таблицю та заповни її. Пам'ятай про потреби та бажання.

Витрата	Ціна	1. Чому я хочу це придбати? 2. Чи буде від цього користь мені або іншим?

Варто зазначити, що через індивідуальні та соціальні відмінності люди можуть встановлювати різну черговість задоволення потреб, тобто мати різні пріоритети. А також по-різному оцінювати необхідний обсяг благ або вимоги до їхньої якості.

Розсудливе витрачання грошей допомагає зберегти фінансову стабільність. Перед покупкою обдумайте, чи вона справді необхідна, чи це лише забаганка. Важливо купувати тільки те, що можеш собі дозволити.

Перевір себе

1. Що таке **фінансові ресурси**?
2. Що таке **потреба**?
3. Які основні потреби є в людини?
4. Що таке **бажання**?
5. Розкажи, які бажання ти маєш.

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Розподіли елементи за двома групами: потреби родини та інтереси родини.
3. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

§10. Планування сімейного бюджету

Словничок

Особистий бюджет, сімейний бюджет.

Особистим (сімейним) **бюджéтом** є сукупність надходжень і видатків людини (сім'ї) за певний період часу (тиждень, місяць, рік). Якщо людина живе сама, то самостійно вирішує, як витрачати зароблені гроші. Якщо ж людина є частиною сім'ї, отже, її фінансові рішення можуть стосуватися інтересів інших членів сім'ї. Відповідно бюджет буде не особистим, а сімейним.

Скарбничка знань

Слово «бюджет» прийшло до нас із французької мови. У давнину так називали шкіряні мішечки, які використовували як гаманці. У них клали гроші, отримані за роботу, і з них же їх діставали, коли платили за покупку.

Залежно від того, як члени сім'ї управляють особистими фінансами та в який спосіб ухвалюють фінансові рішення щодо надходжень та видатків, розрізняють такі види сімейного бюджету.

Спільний бюджет, коли всі надходження, отримані членами сім'ї, зараховують до єдиного бюджету. Рішення щодо того, як і на що їх витрачати, сім'я ухвалює спільно.

Роздільний бюджет, коли надходження залишаються в того члена сім'ї, хто їх заробив (отримав).

Спільно-роздільний бюджет, коли частина надходжень кожного з членів сім'ї спрямовується в загальну скарбничку. Звідти гроші

використовують на фінансування сімейних потреб (наприклад, харчування, комунальні платежі, господарські витрати). Залишком надходжень кожен розпоряджається на власний розсуд.

Зазначені способи ведення сімейного бюджету мають свої плюси та мінуси. Кожна сім'я сама вирішує, як вести сімейний бюджет, спільно чи роздільно, або які витрати фінансувати із загальної скарбнички.

Поміркуй

Які плюси та мінуси має кожен із видів сімейного бюджету?

Складові бюджету

Бюджет складається з двох частин: **прибуткової** і **витратної**. У прибуткову частину записують усі доходи, які планується одержати за певний час. У витратній частині вказують передбачувані витрати. Треба ретельно стежити, щоб витратна частина бюджету не перевищувала прибуткову. Якщо ж витрати більші, ніж доходи, то треба скорочувати витрати.

Надходження		**Витрати**	
Заробітна плата	сума	Харчування	сума
Пенсія, соціальна допомога й інші соціальні доходи	сума	Одяг, взуття, особиста гігієна	сума
Отримана орендна плата	сума	Оренда житла, комунальні послуги, мобільний зв'язок та інтернет	сума
Кишенькові кошти	сума	Розваги та відпочинок	сума
Інші надходження	сума	Інші видатки	сума
Разом надходжень	**сума**	**Разом видатків**	**сума**

Робота в зошиті

Склади бюджет своїх находжень і витрат за минулий місяць.

Поміркуй

Чого в сімейному бюджеті повинно бути більше: доходів чи витрат?

Скарбничка знань

Ще одним способом ведення особистого (сімейного) бюджету є «метод конвертів». Для кожної категорії видатків створюють відповідний конверт (наприклад, «на харчування», «на транспорт», «на розваги», «на заощадження» тощо). На ньому зазначають суму планованих видатків на місяць. Можна використовувати як паперові конверти для готівки, так і створити на банківських картках.

Види бюджету

Варто також пам'ятати, що основою бюджету є правильне співвідношення між надходженнями та видатками. За рівнем збалансованості між надходженнями й видатками особистий (сімейний) бюджет може бути **збалансований**, **дефіцитний** або **надлишковий**.

Бюджет, у якому надходження й видатки рівні за обсягами, — **збалансований**.

Бюджет, у якому надходження більші за видатки, — **надлишковий**.

Бюджет, у якому видатки більші за надходження, — **дефіцитний**.

Поміркуй

Проаналізуй тижневий бюджет учнів. Який вид бюджету (надлишковий, збалансований чи дефіцитний) у кожного з них? Як учні можуть зменшити свої витрати, не відмовляючись від жодного з бажань?

Бюджет Тетяни

Доходи		Витрати	
Гроші від батьків на кишенькові витрати	200 грн	Солодощі	150 грн
Кишенькові гроші, отримані від дідуся	50 грн	Оплата проїзду в громадському транспорті	80 грн
Мої заощадження	28 грн	Апельсиновий сік	48 грн
Разом	**278 грн**	**Разом**	**278 грн**

Бюджет Сашка

Доходи		Витрати	
Гроші від батьків на кишенькові витрати	150 грн	Фрукти	97 грн
Подарунок на день народження	500 грн	Похід у кінотеатр	370 грн
		Нові зошити	88 грн
Разом	**650 грн**	**Разом**	**555 грн**

Бюджет Наталки

Доходи		Витрати	
Гроші від батьків на кишенькові витрати	250 грн	Браслет із бісеру	50 грн
Вигулювання сусідського собаки	100 грн	Морозиво 5 шт.	150 грн
		Постер з улюбленим музичним гуртом	200 грн
Разом	**350 грн**	**Разом**	**400 грн**

Щоб правильно розпоряджатися особистим (сімейним) бюджетом, потрібно вести його облік, контроль і планування. Контролювати гроші треба для того, щоб уникнути необдуманих витрат. Планування допомагає правильно розподіляти та витрачати гроші.

Люди, які знають, як вести особистий (сімейний) бюджет, можуть краще харчуватися, одягатися і різноманітніше проводити своє дозвілля. Знання сімейної економіки дає можливість людині усвідомити значущість своєї праці для поліпшення власного життя.

Скарбничка знань

Щоб уникнути перевитрат під час походів за покупками, дотримуйся кількох лайфгаків. Наприклад, заздалегідь склади список покупок відповідно до меню на тиждень; не ходи в супермаркет голодним / голодною; не роби імпульсивних покупок; користуйся акціями.

Перевір себе

1. Що таке **особистий (сімейний) бюджет**?
2. Назви види сімейного бюджету.
3. Яким може бути особистий (сімейний) бюджет?
4. Що потрібно робити, коли в тебе бюджет з дефіцитом?
5. Що можна робити, коли бюджет надлишковий?

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Розподіли елементи за трьома групами: доходи, обов'язкові витрати, заощадження та інтереси.
3. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

РОЗДІЛ 4

Банки та банківські послуги

§11. Банки та банківська система

Словничок

Банк, банківська система, НБУ.

Сьогодні складно уявити своє життя без банків. Ми весь час користуємося банківськими послугами. Працівники/працівниці отримують через банк заробітну плату, люди звертаються в банк за кредитом, хтось оплачує в такий спосіб комунальні послуги. Сучасний банк — це цілий світ зі своїми правилами та законами.

Банк — це фінансова установа, яка надає ряд фінансових послуг, таких як зберігання коштів, кредитування, обмін валют, інвестиції тощо.

Скарбничка знань

Найдавнішим прототипом сучасних банків можна вважати діяльність старогрецьких міняйлів, своєрідних банкірів. Ще наприкінці V ст. до н. е. вони надавали людям кошти в кредит, зберігали заощадження, передавали гроші від однієї людини іншій.

Поміркуй

Які фінансові установи ти знаєш? Який банк розташований найближче до твого дому?

Банківська система — це сукупність усіх банків та інших фінансових установ у країні. Разом вони працюють для забезпечення економічного розвитку держави через надання фінансових послуг. До банківської системи входять центральний банк, комерційні банки, кредитні спілки та інші фінансові установи.

Центральний банк є головною ланкою банківської та кредитної системи будь-якої країни. В Україні такий банк має назву Національний банк України (НБУ).

Національний банк України (НБУ) — український центральний банк, який координує діяльність всіх інших банків і небанківських кредитних компаній. У Національному банку України народжуються українські гроші (банкноти та монети). Лише він має право друкувати банкноти та карбувати монети. НБУ керує не лише грошима, а й іншими банками, їх роботою. Він також стежить за тим, щоб ціни в магазинах не зростали швидко. Будівля Національного банку України — архітектурна перлина Києва. Над її створенням працювали відомі майстри.

Функції Національного банку

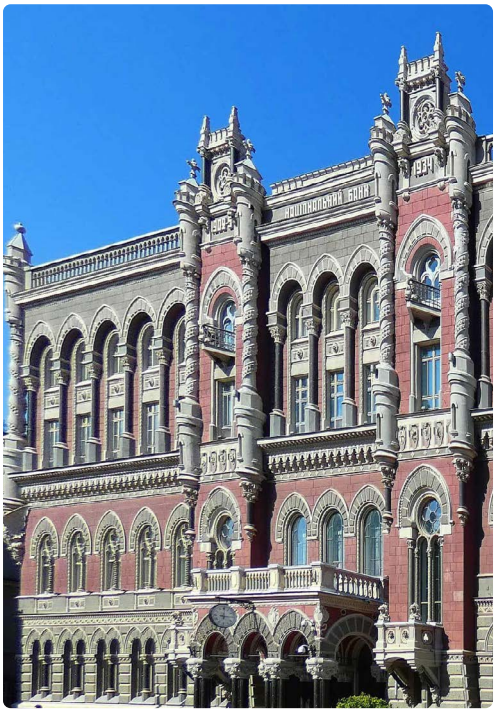
1. Випускати в обіг національну валюту — гривню, управляти золотовалютними резервами країни.

НБУ — єдиний орган, що законно випускає гривні. Він також зберігає золото та іноземні валюти. Ці запаси є фінансовим щитом держави. Вони

гарантують, що країна зможе купувати критично важливі товари за кордоном навіть під час глибоких криз.

2. Відповідати за стабільність цін.

Нацбанк стежить, щоб ціни на продукти чи пальне не зростали надто швидко. Його головна мета — зробити так, щоб гроші громадян не знецінилися, а товари в магазинах залишалися доступними для кожного мешканця країни. Це важливо для того, щоб українці могли впевнено планувати свої витрати та заощадження на майбутнє.

Будівля Національного банку України

3. Реєструвати, видавати ліцензії, встановлювати правила та контролювати діяльність комерційних банків.

Нацбанк — це головний «директор» для всіх інших банків. Він дає їм дозвіл на роботу і перевіряє, чи надійно вони зберігають гроші людей. Якщо банк порушує правила або обманює клієнтів, НБУ може його закрити.

4. Контролювати обіг іноземної валюти в країні, видавати ліцензії на валютні операції.

Нацбанк установлює правила купівлі та продажу валюти. Він стежить, щоб обмін валют відбувався законно, а держава мала достатньо ресурсів для міжнародних розрахунків. Це допомагає підтримувати порядок у фінансових відносинах України з іншими країнами світу.

Поміркуй

Яка з цих функцій здається тобі найважливішою для звичайної родини?

Скарбничка знань

Логотип Національного банку України.

Перевір себе

1. Що таке **банки** і яка їхня роль?
2. Які ти знаєш банки?
3. Що означає абревіатура **НБУ**?
4. Які головні функції НБУ?
5. Яка із функцій, на твою думку, найважливіша?

Інтерактивні вправи

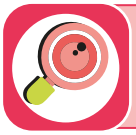
Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. З'єднай опис із правильною функцією НБУ.
3. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

§12. Види банківських послуг

Словничок

Депозит, кредит, банківський сейф.

Перелік банківських послуг залежить від виду банку та рівня розвитку фінансової системи й економіки країни. Банки постійно розширюють спектр своїх послуг, пристосовуючись до ринкових умов і враховуючи розвиток цифрових технологій.

Основні види банківських послуг

Ощадний депозит	Ти розміщуєш кошти на депозитному рахунку в банку з метою збереження та отримання відсотків. Людина, яка відкриває депозит, називається вкладником.
Споживчий кредит	Ти береш кошти в банку для тимчасового користування і зобов'язуєшся вчасно їх повернути.
Платіжна картка	Електронний платіжний засіб у вигляді пластикової або іншого виду картки.
Обмін валют	Обмін грошової одиниці однієї країни на гроші іншої держави.
Банківський сейф	Сейф у відділенні банку для зберігання цінностей: грошей, цінних паперів, речей, документів.
Поточний рахунок	Вид рахунка, за допомогою якого можна швидко здійснювати перекази по Україні та за кордон, а також отримувати на цей рахунок грошові кошти.
Грошовий переказ	Поширена форма переказу грошей у банківській системі. У структурі грошового переказу завжди наявні відправник, одержувач і посередник, який стягує за свої послуги певну плату.

У відділеннях банків установлено банкомати для зняття готівки та термінали, за допомогою яких можна переказувати кошти й поповнювати рахунки. Клієнтів / клієнток консультують менеджери / менеджерки, які допомагають орієнтуватися у фінансових послугах і приймати зважені рішення. Водночас в Україні активно розвиваються інклюзивні банківські відділення, що забезпечують доступність сервісів для людей з інвалідністю та ветеранів / ветеранок завдяки облаштованим пандусам, спеціальним касам і зрозумілій навігації.

Сучасні банки можуть узагалі не відкривати відділень і обслуговувати клієнтів / клієнток без столів та офісів. Більшість банківських послуг ми отримуємо, користуючись онлайн-банкінгом. Навіть платіжні карти можуть бути повністю віртуальними. Знімати готівку в банкоматі можна і без карти, а розраховуватися за покупки — додавши карту у смартфон.

Робота з малюнком

Розглянь малюнок та назви, що на ньому зображено.

Скарбничка знань

ПриватБанк став першим в Україні банком, який почав обслуговувати клієнтів/клієнток онлайн через програму для інтернет-банкінгу — Приват24. Монобанк — перший «банк без відділень». Це мобільний додаток для онлайн-банкінгу.

Поміркуй

Де краще зберігати гроші? Чому?

Перевір себе

1. Назви основні види банківських послуг.
2. Що таке **ощадний депозит**?
3. Що таке **споживчий кредит**?
4. Що таке **банківський сейф**?
5. Чи існує в Україні банк без відділень?

Інтерактивні вправи

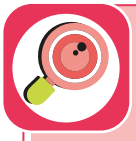
Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Установи відповідність між послугою банку та прикладом у житті.
3. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

§13. Рахунки в банках та їх види

Словничок

Банківський, поточний, депозитний, кредитний рахунки.

Банківський рахунок — це місце в банку, де ми можемо зберігати свої гроші. Це як особистий сейф, тільки замість ключа у нас є спеціальний номер рахунка. Існує кілька основних видів банківських рахунків. Кожен із них призначений для забезпечення певних фінансових потреб.

Види рахунків

Поточний рахунок

Що це таке?	Переваги	Недоліки
Рахунок для щоденних витрат. Тут ти можеш зберігати гроші, використовувати їх для покупок і оплачувати рахунки.	Легкий доступ до грошей, можливість використання дебетової картки.	Менше можливостей для накопичення відсотків.

Депозитний рахунок

Що це таке?	Переваги	Недоліки
Рахунок, на якому зберігаються гроші на довгий термін. Банк може платити відсотки за ці гроші, тобто додавати певний відсоток до твоєї суми щомісяця.	Твоя сума з часом зростає завдяки відсоткам.	Гроші можуть бути недоступні, якщо потрібно їх витратити раніше, ніж планувалося.

Кредитний рахунок

Що це таке?	Переваги	Недоліки
Рахунок, на якому ти можеш витрачати більше грошей, ніж є на рахунку, але за це потрібно буде заплатити відсотки. Це схоже на позичання грошей.	Можливість купувати потрібні речі навіть тоді, коли в тебе тимчасово немає грошей.	Якщо не погашати борг вчасно, можуть накопичитися великі відсотки і борг може зрости.

Рахунок для юних вкладників

Що це таке?	Переваги	Недоліки
Спеціальний рахунок для дітей і підлітків, щоб навчити їх фінансової грамотності.	Легкість у відкритті, навчання основ управління грошима.	Може мати обмежені функції в порівнянні з іншими рахунками.

Банківські рахунки допомагають організувати наші гроші й використовувати їх ефективно.

Скарбничка знань

Перші кредитні картки з'явилися в США в 1950-х роках. Вони дозволяли людям купувати товари і послуги в кредит, а потім розраховуватися за них протягом певного часу.

Поміркуй

Визнач, який рахунок підходить для різних ситуацій. Свій вибір поясни.

Поточний рахунок | **Депозитний рахунок** | **Кредитний рахунок**

Тобі потрібно купити велосипед вартістю 5 000 грн. Ти плануєш купити його через 6 місяців.

Ти отримуєш 1 000 грн на місяць від батьків і витрачаєш гроші на їжу, розваги та інші щоденні потреби.

Ти накопичив / накопичила 2 000 грн на літні канікули і хочеш зберігати ці гроші до червня.

Твій мобільний телефон зламався, і тобі потрібно терміново купити новий за 6 000 грн, але ти не маєш достатньо грошей.

Робота в зошиті

Розв'яжи задачі за зразком.

Задача 1

Василь поклав на депозит 1000 гривень на один рік під 10% річних. Скільки грошей буде на депозиті через один рік?

Зразок

1) Знаходимо 10% від суми депозиту:

$1000 : 100 \cdot 10 = 100$ гривень.

2) Додаємо отриманий відсоток до початкової суми:

$1000 + 100 = 1100$ гривень.

Отже, через один рік на депозиті буде 1100 гривень.

Задача 2
Інна поклала на депозит 1500 гривень на три роки під 8% річних. Скільки грошей буде на депозиті через один рік?

Задача 3
Марія взяла кредит у розмірі 5000 гривень на один рік під 12% річних. Скільки грошей їй доведеться повернути через один рік?

Перевір себе

1. Назви основні види банківських рахунків.
2. Що таке **поточний рахунок** банку? Назви його переваги та недоліки.
3. Що таке **депозитний рахунок** банку? Назви його переваги та недоліки.
4. Що таке **кредитний рахунок** банку? Назви його переваги та недоліки.
5. Який, на твою думку, рахунок у банку найзручніший для повсякденних розрахунків?

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1 Добери пропущене слово й доповни речення.

2 Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

§14. Контроль за операціями та залишком коштів на рахунку

Словничок

Контроль за рахунком, push-повідомлення, ліміт.

Контроль за рахунком — це процес перевірки і моніторингу всіх операцій, які проводяться через наш банківський рахунок, а також перевірка залишку грошей на рахунку. Контроль за рахунком допомагає бути в курсі фінансів і уникати несподіваних витрат.

Завжди контролювати стан власного поточного рахунка можна за допомогою різних послуг, які пропонують банки.

Способи контролю за рахунком

СМС-повідомлення (push-повідомлення)

Такі повідомлення миттєво надходять на мобільний телефон, сповіщаючи про будь-який рух коштів на рахунку. У них вказується, зазвичай, час здійснення та сума операції, а також поточний залишок на рахунку.

Інтернет-банкінг

Доступ до нього можливий із комп'ютерів, під'єднаних до мережі Інтернет, а також із планшетів і мобільних телефонів за допомогою відповідних банківських додатків.

Довідка

Банки надають (у відділеннях чи дистанційно) довідки про рух коштів на рахунку або про стан рахунка. Зверни увагу, що зазвичай такі довідки платнимі.

Ліміт

Обмеження суми онлайн-купівель, зняття готівки в банкоматах або касах банку.

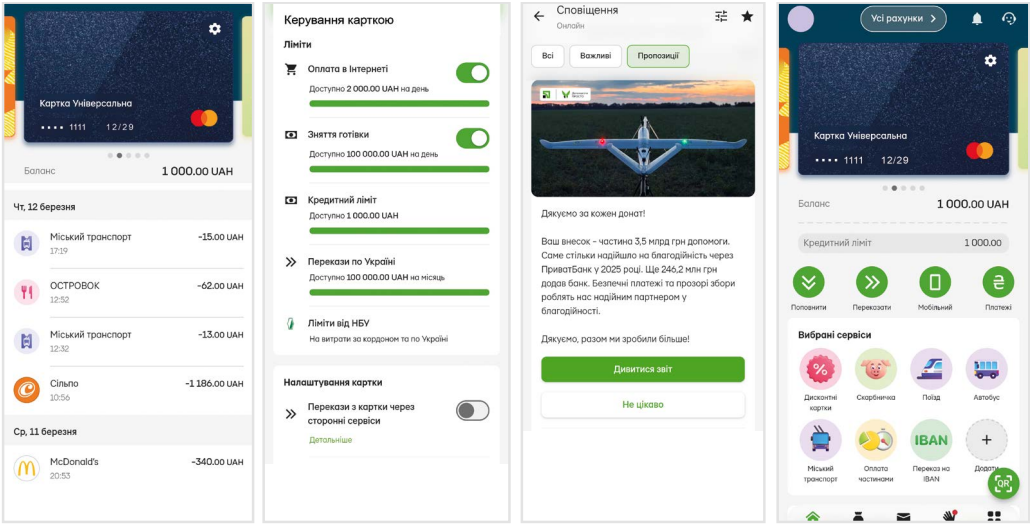
Контроль за рухом коштів на рахунку потрібен не лише тому, що ми можемо забути, що зняли готівку чи сплатили карткою в магазині. Він також потрібен, щоб ми могли вчасно зреагувати, якщо відбуваються неочікувані операції (зарахування або списання). Ми маємо негайно зв'язатися з банком у разі, якщо нам на рахунок потрапили або з рахунка списано кошти, про які ми нічого не знаємо.

Поміркуй

Чому важливо контролювати залишок коштів на рахунку?

Робота з малюнком

Розглянь зображення та назви, за допомогою яких послуг можна контролювати власні кошти на рахунку.

Скарбничка знань

Найпопулярнішими операціями в цифровому банкінгу серед українців стали поповнення мобільного рахунка. Цією послугою скористалися 82% людей. Українці також часто переказують кошти з картки на картку — 80% користувачів. 72% оплачують комунальні послуги, 30% донатять, 24% оплачують кредит, 23% купують квитки на громадський транспорт, 14% відкривають депозит і платіжні картки.

Робота в зошиті

Розв'яжи задачу.

Школяр Кирило віддає перевагу придбанню товарів у мережі Інтернет. Проте хлопець розуміє, що потрібно контролювати стан власного рахунка. Тож він установив ліміт на здійснення покупок в інтернеті, що не перевищує 1 500 грн. На початок місяця в Кирила на рахунку було 2 300 грн. Упродовж місяця школяр придбав комп'ютерну гру в інтернет-магазині за 800 грн. Однак коли Кирило спробував купити в інтернеті кросівки за 900 грн, йому було відмовлено в здійсненні операції. Чому банк заблокував операцію з придбання кросівок? Як думаєш, чи можна розв'язати цю ситуацію і як швидко?

Перевір себе

1. Що таке **контроль за рахунком**?
2. Які послуги пропонують банки для контролю за власним рахунком?

3. Які проблеми можуть виникнути, якщо не перевіряти залишок регулярно?
4. Що робити, якщо на рахунку відбуваються невідомі тобі операції?

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1 Добери пропущене слово й доповни речення.

2 Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

РОЗДІЛ 5
Фінансова безпека та шахрайство

§15. Поняття «фінансове шахрайство»

Словничок

Фінансове шахрайство, фальшиві гроші.

Фінансове шахрайство — це спроба обману з метою заволодіти грошима або особистими даними людей.

Винахідливість сучасних злочинців не знає меж. Сьогодні чимраз частіше виникають нові способи позбавити людину її грошей чи інших активів. Шахраї можуть використовувати різні методи, щоб ввести людей

в оману. Наприклад, можуть прикидатися працівниками/працівницями банку, пропонувати підозріло вигідні угоди в інтернеті або навіть надсилати листи з повідомленням про виграш великої суми грошей. Важливо завжди бути обережним: не надавати свої фінансові дані незнайомцям, перевіряти надійність сайтів перед покупками та не довіряти занадто привабливим пропозиціям.

Умовно всі шахрайські схеми можна поділити на такі групи:

Крадіжка персональних даних	**Шахрайство онлайн**	**Розіграші, лотереї та кредит на чуже ім'я**

Скарбничка знань

В Україні за шахрайство передбачена адміністративна відповідальність та кримінальна відповідальність. Покарання може варіювати від штрафу й аж до 12 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Найпоширеніший спосіб фінансового шахрайства — фальшиві гроші.

Фальшиві гроші — це гроші, які були підроблені або виготовлені неправдивим способом. Шахраї використовують фальшиві гроші для обману людей та отримання товарів або послуг без оплати.

Фальшиві гроші є серйозною проблемою. Важливо вміти їх розпізнавати. Знання про основні ознаки фальшивих грошей допоможе вам уникати шахрайства й захистити свої фінансові ресурси.

Коли ви виявляєте фальшиві гроші, дотримуйтеся таких правил:

1. Якщо ви підозрюєте, що гроші фальшиві, не приймайте їх.
2. Використовуйте всі доступні методи перевірки, такі як візуальний огляд, перевірка безпекових елементів (водяний знак, мікротекст, ультрафіолетові елементи).
3. Зателефонуйте в поліцію або в банк для повідомлення про фальшиві гроші.

4. Не намагайтеся передати або обміняти фальшиві гроші.
5. Якщо можливо, зберігайте фальшиву банкноту до приїзду правоохоронних органів для подальшого розслідування.

Скарбничка знань

Траплялися випадки, коли фінансові шахраї видавали себе, тому що виготовляли банкноти таких номіналів, яких ніколи не існувало. Наприклад, поліція спіймала шахрая, який намагався розрахуватися банкнотою номіналом 1000 доларів. Він не знав, що в США з 1969 року не випускають банкноти номіналом більше 100 доларів.

Як розрізняти платіжні й неплатіжні банкноти

Банкноти можуть бути пошкодженими, і при цьому залишатися справжніми. А можуть виглядати як нові, не мати жодних пошкоджень, але бути фальшивими.

Розгляньмо детально ознаки, за якими оцінюють стан банкнот та їхню платіжну спроможність.

Платіжні банкноти

Купюри з відсутніми частинами

Якщо частина купюри відсутня, нею можна розраховуватися за умови, що збережено більше половини її площі та видно всі важливі елементи, такі як серійний номер і номінал.

Неплатіжні банкноти

Купюри з відсутніми значними частинами

Якщо більш ніж половина площі купюри відсутня, нею розраховуватися не можна.

Платіжні банкноти

Купюри з розірваними краями

Якщо купюра розірвана, але частини можна з'єднати так, щоб відновити її цілісність і впевнитися в справжності, вона платіжна.

Неплатіжні банкноти

Купюри, розірвані на кілька частин

Якщо купюри розірвані на стільки частин, що їх неможливо точно з'єднати, і це ускладнює перевірку автентичності, то купюра неплатіжна.

Платіжні банкноти

Купюри з плямами

Купюри з плямами, наприклад, від чорнила або іншої рідини, можуть бути платіжними, якщо ці плями не заважають розпізнаванню номіналу та серійного номера.

Неплатіжні банкноти

Купюри із сильно пошкодженими елементами захисту

Якщо захисні елементи, такі як водяні знаки, захисні нитки або голограми, пошкоджені так, що їх неможливо розпізнати.

Платіжні банкноти

Купюри з надписами або малюнками

Написи або малюнки, які не заважають читабельності важливих елементів, таких як серійний номер, номінал, ідентифікаційні знаки.

Неплатіжні банкноти

Купюри, піддані впливу хімічних речовин

Купюри мають значні пошкодження через вплив агресивних хімічних речовин, які змінили колір, текстуру або знищили важливі деталі.

Платіжні банкноти

Купюри з потертостями або згинами

Купюри мають потертості, згини або навіть маленькі дірки, але всі важливі елементи добре видно

Неплатіжні банкноти

Купюри з обгорілими краями або отворами від вогню

Купюри, які мають значні обгорілі краї або дірки від вогню, через які неможливо ідентифікувати номінал або серійний номер.

Якщо ми маємо пошкоджену купюру, то можемо звернутися до банку для її перевірки та, якщо необхідно, обміну на нову.

Робота з малюнком

Розглянь малюнки банкнот і скажи, яка купюра платіжна, неплатіжна або фальшива.

Перевір себе

1. Що таке **фінансове шахрайство**?
2. Назви основні види фінансового шахрайства.
3. Що таке **фальшиві гроші**?
4. Яких правил потрібно дотримуватись, якщо ти виявив / виявила фальшиві гроші?
5. Назви ознаки платіжних банкнот.
6. Назви ознаки неплатіжних банкнот.

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Поміркуй та дай відповіді: правда чи міф.
3. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

§16. Крадіжка персональних даних

Словничок

Персональні дані, крадіжка персональних даних.

Персональні дані — це будь-яка інформація, яку використовують для ідентифікації особи. Це може бути:

- Ім'я та прізвище;
- Дата народження;
- Адреса проживання;
- Номер телефону та електронна пошта;
- Дані банківської карти;
- Інформація про батьків або друзів;
- Паролі та логіни від облікових записів;
- Фото та відео.

Крадіжка персональних даних — це незаконні дії шахраїв для отримання інформації та даних про людину, через які можна вкрасти її гроші.

Злочинців цікавлять насамперед ті дані, які дають змогу незаконно розпоряджатися грошима на чужому банківському рахунку. Це, наприклад, повне ім'я, дата народження, код платника податків (ідентифікаційний код), дані платіжних карток (зокрема, номери, терміни дії, коди CVV2 / CVC2) тощо. Крім цього, шахраї можуть намагатися незаконно з'ясувати й інші дані, наприклад, дівоче прізвище (прізвище особи до зміни після одруження), адресу, номер телефону, адресу електронної пошти, паролі до інтернет-банкінгу тощо.

Саме крадіжка персональних даних власників платіжних карток є найпоширенішою практикою шахраїв.

Для захисту своєї банківської картки прочитайте й запам'ятайте кілька важливих правил.

Як захистити банківську картку

1 Використовуйте складні паролі для онлайн-банкінгу.

Пароль має бути складним і унікальним. Це означає, що він повинен містити великі та малі літери, цифри і спеціальні символи. Наприклад, замість пароля **password123** краще використовувати щось на кшталт **P@ssw0rd!23**.

Не використовуйте також один пароль для всіх акаунтів. У разі, якщо хтось дізнається ваш пароль, він зможе отримати доступ до всіх ваших облікових записів.

2 Ніколи не діліться даними своєї картки.

Не надавайте нікому номер своєї картки, термін її дії або код безпеки (**CVV**). Навіть якщо хтось просить вас поділитися цими даними в інтернеті або по телефону, остерігайтеся цього.

Не фотографуйте свою картку, зображення вашої картки може бути використане шахраями.

3 Перевіряйте банкомати.

Перш ніж скористатися банкоматом, перевіряйте наявність сторонніх пристроїв або накладок.

4 Регулярно перевіряйте рахунки.

Перевіряйте банківські виписки з рахунків, щоб упевнитися, що всі операції на рахунку — ваші. Якщо ви помітили незвичні транзакції, негайно звертайтеся до банку.

5 Не зберігайте дані картки на підозрілих сайтах.

Переконайтеся, що сайт, на якому ви вводите дані картки, має захищене з'єднання (URL має починатися з «https»).

Не зберігайте дані на незнайомих сайтах. Деякі сайти пропонують зберігати дані вашої картки для майбутніх покупок. Проте це може бути небезпечно, якщо сайт ненадійний.

6 Заблокуйте картку в разі підозрілих дій.

Якщо ви підозрюєте, що ваші дані були вкрадені або картка використана неправомірно, негайно блокуйте її через додаток банку або зателефонувавши на гарячу лінію.

Поміркуй

Розглянь ситуації, які навчать тебе розпізнавати фінансове шахрайство та уникати його.

1 Підозрілий дзвінок

Олександру зателефонували з невідомого номера і повідомили, що його банківський рахунок заблоковано. Дзвінок надійшов пізно ввечері, і чоловік, що телефонував, вимагав негайно надати номер картки та код безпеки для розблокування рахунка.

Запитання:

1. Що повинен зробити Олександр?
2. Чому важливо не розголошувати особисті дані по телефону?
3. Як Олександр може перевірити, чи справді його рахунок заблоковано?

2 Підозрілий електронний лист

Марина отримала електронний лист від начебто свого банку. У листі йдеться про те, що вона виграла велику суму грошей. Проте для її отримання необхідно заповнити анкету з особистими даними, зокрема вказати номер банківської картки та PIN-код.

Запитання:

1. Що може викликати підозру в цьому листі?
2. Які дії має зробити Марина, перед тим як відповісти на такий лист?
3. Що може трапитися, якщо Марина надасть свої особисті дані?

Робота в зошиті

Створи пароль, що складається щонайменше з 12 символів, включаючи великі та малі літери, цифри та спеціальні символи.

Поясни, чому твій пароль безпечний.

Перевір себе

1. Що таке **персональні дані**?
2. Що таке **крадіжка персональних даних**?
3. Чи можна повідомляти стороннім людям дані своїх карток?
4. Як захистити себе від крадіжки персональних даних?

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Поміркуй та дай відповіді: правда чи міф.
3. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

§17. Шахрайство онлайн

Словничок

Шахрайство, кіберполіція.

Шахрайство — заволодіння чужим майном за допомогою введення в оману або зловживання довірою іншої людини.

З активним використанням технологій у різних сферах життя дедалі більших обертів набирають види шахрайства, що відбуваються онлайн. Дуже часто користувачів обманним шляхом заманюють на вебсайти, які розроблені виключно для того, щоб отримати доступ до персональних даних людини та заволодіти її грошима.

Шахрайство онлайн має такі особливості:

1. Контакт між потерпілим і правопорушником відбувається через мережу Інтернет.
2. Жертва не бачить і майже ніколи не знає зловмисника особисто.
3. Передача грошей або майна відбувається дистанційно.

Розслідуванням шахрайства онлайн займається спеціальний відділ правоохоронних органів — **кіберполіція**.

Найпоширеніші схеми шахрайства онлайн

Шахрайство, пов'язане з покупками через мережу Інтернет

Продавець ставить низьку ціну за товар, але просить обов'язково надіслати передоплату, повну або часткову. Від оплати у відділенні служби доставки відмовляється.

У таких випадках покупець, оплативши товар, його частину чи вартість доставки, часто залишається ні з чим. Основне правило покупок в інтернеті — передоплату вносити тільки перевіреним продавцям. В інших випадках оплачувати товар після отримання.

Звертай увагу на відгуки про продавця тих чи інших товарів або послуг.

Інтернет-жебрацтво

В інтернеті можуть з'явитися оголошення від благодійних організацій, притулків, батьків особисто з проханням про матеріальну допомогу на лікування хворим дітям, стареньким, тваринам тощо. Шахраї можуть вигадувати історії про хвороби, додавати фотографії чужих дітей. Або ж створювати оголошення-дублери реальних благодійних організацій, які є точною копією справжнього, змінюються тільки реквізити для перерахування грошей. Для того щоб не спійматися на гачок шахраїв, краще уточнити в організації номер розрахункового рахунка, переконатися в достовірності розміщеної інформації, а потім вирішувати — передавати гроші чи ні.

Пропозиції швидкого заробітку

Шахраї пропонують швидко отримати грошову винагороду, за умови надіслати їм невелику суму. Ці та подібні пропозиції, що обіцяють казкові багатства, вже не рідкість. І, здавалося б, кожен розуміє: ймовірність, що така пропозиція буде правдою, — мінімальна, але знаходяться ті, хто став жертвою.

Поради, як не стати жертвою шахраїв в інтернеті

1. Не надавати особисті дані на незнайомих сайтах. Паспортні та платіжні дані, телефон, логін і пароль у мережі Інтернет надавати тільки в разі впевненості, що перебуваєте на офіційних сайтах.
2. Не робити великих передоплат під час покупок в інтернет-магазині. Краще купувати все з післяплатою. Тоді можна отримати товар, оглянути його і після цього оплатити.
3. Не користуватися підозрілими сервісами або пропозиціями інших людей.

Поміркуй

Розглянь ситуації, які навчать тебе розпізнавати фінансове шахрайство та уникати його.

1 Підозрілий сайт для покупок

Антон знайшов в інтернеті сайт, де продаються товари зі значною знижкою. Він хоче купити новий смартфон, який на цьому сайті коштує вдвічі дешевше, ніж в інших магазинах. Сайт просить внести передоплату для резервування товару.

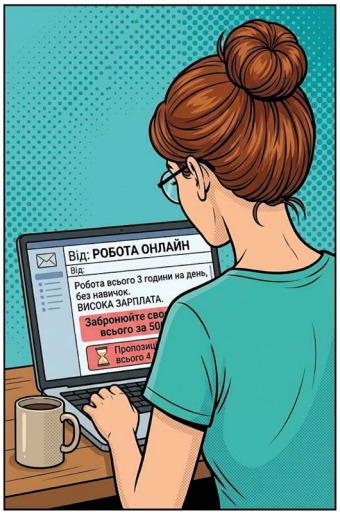

Запитання:

1. Які ознаки можуть свідчити про те, що сайт шахрайський?
2. Як Антону захистити себе при здійсненні покупок в інтернеті?
3. Що варто зробити, якщо Антон уже вніс передоплату, але товар так і не отримав?

2 Пропозиція про роботу

Соломії надійшов електронний лист із пропозицією високооплачуваної роботи з дому, яка не вимагає особливих навичок. Проте для початку роботи її просять оплатити невеликий вступний внесок.

Запитання:

1. Що підозрілого в цій пропозиції?
2. Як уникнути потрапляння на шахраїв під час пошуку роботи?
3. Що потрібно зробити, якщо отримуєш подібну пропозицію?

Перевір себе

1. Що таке **шахрайство**?
2. Якими правопорушеннями займається кіберполіція?
3. Назвіть найпоширеніші схеми шахрайства онлайн.
4. Як захистити себе від такого виду шахрайства?

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Поміркуй та дай відповіді: правда чи міф.
3. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

§18. Інші різновиди шахрайства: розіграші, лотереї та кредит на чуже ім'я

Словничок

Розіграш, лотерея.

У сучасному світі технологій та інформації люди часто стикаються з різними видами шахрайства. Щоб не стати жертвою, потрібно розуміти, як працюють шахрайські схеми.

Розіграш та **лотерея** є законними способами отримання призів або грошей.

Поміркуй

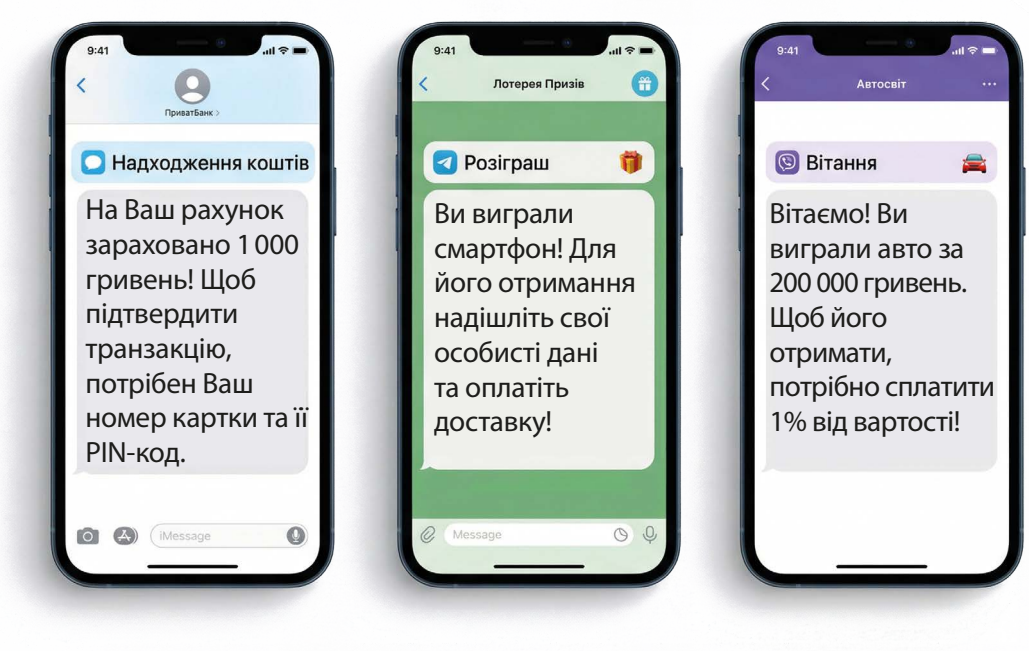
Наведи приклади реальних лотерей та акцій.

Шахраї часто використовують **фальшиві лотереї та розіграші**, щоб виманити гроші або особисті дані. Злочинці можуть надсилати повідомлення про виграш у лотереї, в якій ви ніколи не брали участі. Деякі люди довіряють таким повідомленням через бажання швидко отримати гроші або цінні призи. Шахраї можуть вимагати сплатити «податок», «реєстраційний збір» або «доставку призу». Після отримання грошей вони зникають, і жодного виграшу люди не отримують. Щоб захиститися від таких схем, важливо не надавати особисті та фінансові дані незнайомим особам та не вірити занадто гарним обіцянкам.

Робота з малюнком

Розглянь малюнки з повідомленнями про виграш. Визнач, які ознаки свідчать про те, що ці пропозиції шахрайські.

Іншим видом шахрайства є оформлення кредиту на чуже ім'я. Шахраї використовують для цього викрадені або загублені документи. Можуть використовувати навіть онлайн-заявки, де потрібно вказати особисті дані для оформлення кредиту в банку або мікрофінансовій організації. Кредит оформлюється на ім'я жертви, а гроші забирає шахрай. Жертва може дізнатися про це тільки тоді, коли банк почне вимагати повернення боргу. Це може серйозно вплинути на кредитну історію і створити значні фінансові проблеми.

Щоб захиститися від такого виду шахрайства, потрібно:

1. Не залишати документи без нагляду.
2. Перевіряти безпечність вебсайтів, на яких вводиш особисті дані.
3. Регулярно перевіряти свою кредитну історію.

Якщо ти дізнався / дізналася, що шахраї оформили на тебе кредит, потрібно:

1. Звернутися до фінансової установи з відповідною заявою, поясненням ситуації та доказами, що ти став / стала жертвою шахраїв.
2. Звернутися до правоохоронних органів із заявою про відкриття кримінальної справи (з наданням доказів і залученням свідків).
3. Звернутися до суду.

Поміркуй

Розглянь ситуації, які навчать тебе розпізнавати фінансове шахрайство та уникати його.

1 Пропозиція швидкого кредиту

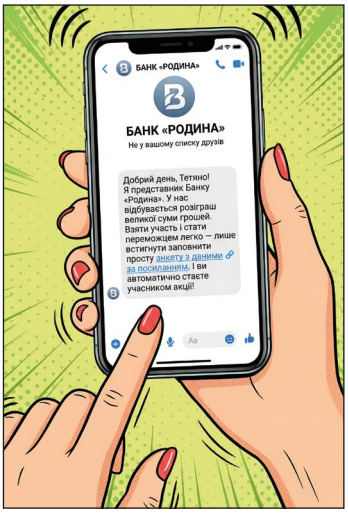

Микола побачив рекламу в інтернеті з обіцянкою надати кредит за 5 хвилин. Від нього вимагаються лише паспортні дані та номер картки для отримання грошей.

Запитання:

1. Чи можна довіряти такій пропозиції?
2. Що може бути небезпечним?

2 Випадкова зустріч у соціальних мережах

До Тетяни у соціальних мережах звертається людина, яка стверджує, що працює в банку. Вона пропонує їй взяти участь у спеціальній акції, де банк дарує великі суми грошей першим 100 клієнтам / клієнткам, які заповнять анкету. Для цього їй потрібно вказати свій номер паспорта, дату народження та іншу особисту інформацію.

Запитання:

1. Що підозрілого в цій пропозиції?
2. Що слід зробити, якщо отримуєш подібну пропозицію?

Перевір себе

1. Що таке шахрайство, пов'язане з розіграшами та лотереями?
2. Які найпоширеніші методи використовують шахраї в лотереях?
3. Чому важливо перевіряти джерело, яке повідомляє про виграш у лотереї?
4. Які дії варто зробити, якщо тобі повідомили про виграш у лотереї, у якій ти не брав / брала участі?
5. Що робити, якщо тебе просять надати особисту інформацію або оплатити комісію для отримання виграшу?
6. Які ознаки можуть свідчити про те, що на твоє ім'я було оформлено кредит без твого відома?
7. Як можна захистити свої особисті дані, щоб запобігти оформленню кредиту на твоє ім'я?

Інтерактивні вправи

Перейди в електронний додаток за цим QR-кодом або покликанням на курс і виконай завдання.

1. Добери пропущене слово й доповни речення.
2. Поміркуй та дай відповіді: правда чи міф.
3. Дай відповіді на запитання тесту.

Мозковий штурм

Пригадай вивчене в цьому параграфі. Виконай завдання в електронному додатку. Відскануй QR-код або скористайся покликанням на курс.

ВІДОМОСТІ ПРО КОРИСТУВАННЯ ПІДРУЧНИКОМ

	НАВЧАЛЬНИЙ РІК	ПРІЗВИЩЕ, ІМ'Я	КЛАС
1			
2			
3			
4			
5			

Навчальне видання

БІНЕВИЧ Інна Віталіївна
ЄРЕМЕНКО Олександра Андріївна
ТОРОП Крістіна Сергіївна

ПІДПРИЄМНИЦТВО І ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

Підручник інтегрованого курсу
для осіб з особливими освітніми потребами (F 70)
9 клас

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Редакторка *Інна Криворук*
Коректорка *Оксана Колодій*
Оформлення, макет і верстка *Анни Андреєвої*
Обкладинка *Павла Давиденка*

Формат 70×100/16. Ум.-друк. арк. 7,12. Обл.-вид. арк. 10,00.
Тираж 9566 прим. Зам. № 1896.

Видавець і виготовлювач МПП «Букрек»,
вул. С. Костишина, 10, м. Чернівці, 58002.
Тел.: (0372) 55-29-43, +380664008705.
E-mail: info@bukrek.net. Сайт: www.bukrek.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р.